

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Haapakangas, Eeva-Leena; Pöyhönen, Sari; Serkamo, Pia

Title: "Toinen koti" rajojen ylittäjänä

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Haapakangas, E.-L., Pöyhönen, S., & Serkamo, P. (2017). "Toinen koti" rajojen ylittäjänä. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14.9.2017(Syyskuu).
<http://www.kieliverkosto.fi/article/toinen-koti-rajojen-ylittajana/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

"Toinen koti" rajojen ylittäjänä

Eeva-Leena Haapakangas, Sari Pöyhönen ja Pia Serkamo

Kansallisteatterin Kiertuenäyttämö käynnisti keväällä 2016 projektin, jossa kysytään, mikä on koti ja mitä on kotoutuminen. Toinen koti -projektissa kohtaavat pakolaistaustaiset ja "kantalaiset", Suomessa syntyneet taiteilijat. Esityksen ensi-ilta on 16. marraskuuta 2017 Kansallisteatterin Omapohja-näyttämöllä.

Kevät 2017. Olemme Helsingissä, Kansallisteatterin pienessä harjoitushuoneessa, johon on kokoontunut Toinen koti -projektin työpajalaisia. Avoimesta ikkunasta kantautuu haitarin soitto. Romanimies soittaa Metsäkukkia. Kansallisteatterin takapiha on hänen vakiopaikkansa.

On käynnissä dialogiharjoitus. Jussi ja Islam istuvat vastakkain. Viulisti Sanna kuuntelee Jussia ja Islamia. Arabian kielen tulkki Salah on valmiina tulkkamaan. Irakilaisia, syyrialaisia ja suomalaisia taiteilijoita seuraa dialogia.

Jussi: Kuka sinä olet?

Islam vastaa arabiaksi.

Salah: Minä olen Islam.

Jussi: Mitä se tarkoittaa?

Salah kääntää arabiaksi.

Islam vastaa arabiaksi.

Salah: Islam tulee sanasta *salaam, rauha*.

Islam: *Safe from the Evil*.

Sanna soittaa viululla Islamin nimen. Viulusta irtoaa rauhallisia nuotteja. Aivan kuin veden virtaa, tuulen suhinaa, lempeyttä, levollisuutta. Viulun soinnit peittävät haitarin Metsänkukat.

Mies ja viulu Toinen koti -projektin työpajassa keväällä 2017 (Kuva: Harith Raad Salih ja Pia Serkamo)

Viime vuosina Suomeen on saapunut paljon ihmisiä turvapaikanhakijoina ja pakolaisina. He haastavat pohtimaan suomalaisen kulttuurin merkityksiä ja valmiuksia muutoksille. Monet heistä jäävät Suomeen ja heidän kotoutumisestaan tulee suuri haaste suomalaiselle yhteiskunnalle. Tutkimustulokset (esim. Ahmad 2005; Forsander 2013; Pöyhönen & Tarnanen 2015; Tarnanen ym. 2015) osoittavat, että integroituminen yhteiskuntaan sekä työ- ja ammattiyhteisöihin Suomessa on monimutkainen ja

moniulotteinen prosessi, vaikka lähtöresurssit olisivat kuinka hyvät.

Suomeen tulijoiden joukossa on myös taiteilijoita, ja joillekin heistä taiteilijuus on ollut painava syy muuttaa lähtömaastaan joko vainon tai väkivallan pelossa. Suomeen muuttanut taiteilija etsii paikkaansa taiteilijoiden ammattikunnassa – mitä hänelle tarkoittaa taiteilijana oleminen Suomessa? Millaiseen taiteilijaa ja taiteen asemaa koskevaan kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun muualta tullut ottaa osaa? Tunnistetaanko muualta tullut taiteilijaksi vai kenties maahanmuuttaja- tai pakolaistaiteilijaksi? Ketkä määrittelevät, kuka on taiteilija ja kuka ei? Kuka voi osallistua keskusteluun ja kuka ei?

Toinen koti on dokumenttiteatteriprojekti, jossa suomalainen teatteri-instituutio avaa ovensa pakolaisina Suomeen tulleille teatterintekijöille. Se toteutetaan vanhimmassa suomenkielisessä teatterissa: Suomen Kansallisteatterissa. Projekti on osa Kansallisteatterin Suomen 100-vuotisohjelmaa ja sen toteutuksesta ja tuottamisesta vastaa Kansallisteatterin Kiertuenäyttämö.

Taiteellisen esityksen lisäksi *Toinen koti* projektissa tehdään myös tutkimusta siitä, miten pakolaistaustaiset taiteilijat ja suomalaiset taiteilijat muodostavat projektin aikana ilmaisuyhteisön ja miten ryhmän jäsenet eläytyvät toistensa kertomuksiin kielen, liikkeen ja musiikin avulla. Miten kielelliset ja kulttuuriset rajat ylittyvät?

Projektin ensimmäisessä vaiheessa (kevät 2016–kevät 2017) kerättiin kertomusaineistoa pakolaistaustaisilta ja suomalaisilta taiteilijoilta sekä järjestettiin kaksi matalan kynnyksen työpajaa, joista toinen keskittyi musiikkiin ja liikkeeseen ja toinen runouteen ja muuhun sanalliseen ilmaisuun. Työpajoihin osallistui henkilöitä, joista osalle taide oli ammatti, toisille taas harrastus ja joillekin uusi aluevaltaus. Projektin toisessa vaiheessa (syyskuu 2017) käynnistyivät esityksen harjoitukset ja työpaja, joka valmistelee kohtauksia *Toinen koti* -esitystä varten.

Olemme (Eeva-Leena ja Sari) tutkijoina olleet tiiviisti projektissa mukana ja seuranneet sen kehitystä ensimmäisistä haastatteluista työpajoihin ja harjoituksiin. Tutkimustavassamme yhdistyvät etnografia ja toimintatutkimus, ja olemme keränneet aineistoa osallistuvalla havainnoinnilla, haastatteluilla, tilanteita äänittämällä ja videoimalla. Myös julkinen debatti turvapaikanhakijoista sekä maahanmuuttoviranomaisten haastattelut ja asiakirjat ovat osa tutkimusaineistoa ja esityksen käsikirjoitusta.

Yksi suurimmista kysymyksistä on ollut se, miten projektiin osallistuvat taiteilijat saavat yhteyden toisiinsa. Miten ylitetään kielelliset rajat? Mitä Syyriasta paenneella taiteilijalla on kokemusten repussa? Kuinka hän voi ilmaista niitä? Entä miten muut voivat eläytyä hänen kokemusmaailmaansa? Mitä syntyy kohtaamisista, joissa ihmisillä on erilaiset kielelliset resurssit? Suurin osa pakolaistaustaisista henkilöistä puhui ensikielenään arabian eri variaatioita ja ymmärsi jonkin verran suomea. Suomalaisista kaikilla oli ensikielenä suomi, ja he oppivat työpajan aikana muutamia sanoja ja fraaseja arabiaa. Englanti ei yksin toiminut sillanrakentajana, sillä siinäkin työpajalaisten kielitaidot vaihtelivat. Pia, yksi työpajojen neljästä vetäjästä, kirjoittaa omassa toimintatutkimusraportissaan näin:

"Tärkein oma havaintoni yhteisen kielen puutteesta oli se, ettei minua itse asiassa häirinnyt paljoakaan se, etten ymmärtänyt sanasta sanaan, mitä työpajoissa arabiaksi puhuttiin. Tämä johtui siitä, että aloin "ymmärtää" kuulemaani hyvin nopeasti puhujan eleiden, katseen suuntien ja esimerkiksi puherytmin kautta. Pian tein myös sen huomion, että itse asiassa useat niistä harjoitteista, joita käytän eniten, perustuivat keholliseen työskentelyyn, liikkeeseen, kontaktiin toisen kanssa ja hiljaisuuteen. Pystyin myös luottamaan siihen, että tulkkaus kielestä toiseen on riittävän tarkkaa ja että ohjeet menevät perille. Nopeasti meille syntyi ryhmässä kulttuuri, jossa oli sallittua ja helppoa kysyä, jos ei ymmärtänyt ohjeita. Teimme yhdessä paljon "virheitä", jotka johtuivat juuri kielen väärinymmärryksistä, mutta siitä ei tullut missään vaiheessa kynnyksysymystä. Olimme yhdessä onnellisesti pihalla.

Meille muodostui yhteinen rytmi, jossa jokaisen oma kieli tuli ensin kuulluksi, sitten se tulkattiin ja vielä lopuksi pyrittiin antamaan kuullulle aikaa ja tilaa tulla todella ymmärretyksi. Aina tämä ei tietenkään tapahtunut, mutta jotenkin levollisesti me kuitenkin olimme kielisekamelskassamme. Emme kiirehtineet vaan annoimme asioiden ottaa aikansa, jotta jokainen tuli kuulluksi oikein." (Serkamo 2017.)

Pia Serkamo ja Toinen koti -projektin työpajalaisia keväällä 2017 (Kuva: Harith Raad Salih)

Kuten Pian kuvauksesta voi huomata, koko työryhmää tarvittiin tulkkina avaamaan ja selittämään merkityksiä teatterin kielelle. Vähitellen tulkinnan välineiksi nousivat liike ja kehollinen ilmaisu sekä musiikki eri instrumentein, joilla taiteilijat kertoivat kokemuksistaan. Projektin aikana olemme huomanneet, kuinka tärkeää on heittäytyä ymmärtämättömyyden kehään, pyytää tukea ja tarjota apua. Kieli ei ole kaikki kaikessa, etenkin suomen kieli, vaan ilmaisuyhteisöllä on käytössään kaikki tulkinnan keinot. Kielelliset ja muut ilmaisulliset rajat tulevat ylitetyiksi - yhteistä on taide. Ehkä taide on koti, jossa puhutaan taiteen kieltä?

Toinen koti -projektin ensi-ilta on 16. päivänä marraskuuta 2017. Vielä ei ole varmaa, voivatko kaikki projektiin osallistuneet ja turvapaikkaa Suomesta hakeneet taiteilijat siinä esiintyä. Monella on pysyvä oleskelulupa, mutta on niitäkin, jotka odottavat päätöstä hallinto-oikeudesta ja korkeimmasta hallinto-oikeudesta. Ammattinsa takia vainottujen taiteilijoiden turvapaikkapuhuttelun pöytäkirjoista huokuu syvä ymmärtämättömyys taiteilijan ammatti-identiteettiä kohtaan. Korkeasti koulutettu ihminen voi aivan hyvin palata takaisin ja vaihtaa ammattia, arvioidaan. Tätäkin Toinen

koti -esitys dokumentoi ja kommentoi. Teatterin kielellä, rajoja ylittäen.

Toinen koti -projektin työpajalaisia ja taiteilijoita (Kuva: Tuomo Manninen)

Projektitutkija Eeva-Leena Haapakangas työskentelee Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa ja on Toinen koti -projektin tutkija.

Professori Sari Pöyhönen työskentelee Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa ja on Toinen koti -projektin tutkija.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja Pia Serkamo opiskelee parhaillaan Taideyliopiston Teatterikorkeakoulussa teatteritaiteen maisteriksi.

Toinen koti -esityksen ensi-ilta on Kansallisteatterin Omapohja-näyttämöllä 16.11.2017. Esityskertoja on 20. Esitys on monikielinen: siinä puhutaan suomea, arabiaa, englantia ja Toinen koti -kieltä.

Lähteet

Ahmad, A. 2005. *Getting a job in Finland: The social networks of immigrants from the Indian subcontinent in the Helsinki metropolitan labour market* [online]. University of Helsinki, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology. Research Reports No. 247 [luettu 11.9.2017]. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23504/gettinga.pdf?sequence=2>.

Forsander, A. 2013. "Maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään". Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, s. 220–244.

Pöyhönen, S. & Tarnanen, M. 2015. "Integration policies and adult second language learning in Finland". In J. Simpson & A. Whiteside (toim.) *Adult Language Education and Migration. Challenging Agendas in Policy and Practice*. London: Routledge, s. 107–118.

Serkamo, P. 2017. *Toinen koti -toimintatutkimus*. Opetusharjoitteluraportti, Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Tarnanen, M., T. Rynkänen & S. Pöyhönen 2015. "Kielten käyttö ja oppiminen aikuisten maahanmuuttajien integroitumisen ja identiteettien rakennusaineina". Teoksessa T. Jakonen, J. Jalkanen, T. Paakkinen & M. Suni (toim.), *Kielenoppimisen virtauksia – Flows of language learning*. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. AFinLA yearbook 73, s. 56–72. <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinlavk/article/view/49654/16543>